

УДК: 633.12:[631.527+631.53.02](477.43/.44)

KEY ASPECTS OF BREDDING AND SEED WORK WITH BUCKWHEAT IN PODILLIA

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ СЕЛЕКЦІЙНО-НАСІННИЦЬКОЇ РОБОТИ З ГРЕЧКОЮ НА ПОДІЛЛІ

Vilchynska L.A.¹/Вільчинська Л. А.¹

as. prof., c. a. s./к. с.-г. наук., доц.

ORCID 0000-0001-6069-2203

Horash O.S.¹/Гораш О. С.¹

d.a.s., prof./д.с.н., проф.

ORCID 0000-0001-9418-0310

Klymyshena R.I.¹/Климишена Р.І.¹

as. prof., c. a. s./к. с.-г. наук., доц.

ORCID 0000-0002-4643-7895

¹*Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»*

м. Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка 12

¹*Higher education institution «Podillia State University»,*

12, Shevchenko Str., Kamianets-Podilskyi

Lialchuk P.P.²/Ляльчук П.П.²

dir. / дир.

ORCID 0000-0002-2550-6871

²*Хмельницька філія Українського інституту експертизи сортів рослин,*

м. Хмельницький, вул. Кам'янецька, 2,

²*Khmelnytskyi Branch of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination,*

Khmelnytskyi, Kamyanets'ka St., 2

Boiko O.G.³/Бойко О. Г.³

as. prof., c. a. s./к. с.-г. наук., доц.

ORCID 0000-0002-0756-7080

³*Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, вул. Львівська 11*

³*West Ukrainian National University, 11 Lvivska Str. Ternopil,*

Анотація: Проаналізовано ключові аспекти селекційно-насіницької роботи з гречкою на Поділлі. Зазначено розподіл зразків колекції роду Гречкових *Fagopyrum Mill* Національного надбання. Досліджено основний асортимент сортів подільської селекції від часу її започаткування до сьогодні, встановлено методи їх створення і установи партнери, що приймали участь у їх створенні і районуванні. Розроблено схему насінництва сортів ідетермінантного і детермінантного типів росту. Проведено порівняння традиційної і сучасної методик інспектування сортових посівів культури. Використання методик інспектування і схем сертифікації ОЕСР у насінництві культури створюють необхідні передумови отримання насіння більш високих посівних кондицій. Сформульовано основні висновки, які підвищують ефективність селекційно-насіницької роботи із гречкою.

Ключові слова: селекція, насінництво, добір, схема насінництва, гречка.

Вступ.

Висновки експертів Всесвітньої організації з продовольчих ресурсів (ФАО) свідчать про те, що увесь світовий приріст продукції рослинництва до 2030 року буде досягнуто за рахунок нових сортів і гібридів сільськогосподарських

культур. Внесок селекції у підвищення урожайності сільськогосподарських культур за останніх 50 років складає 30-70%. Надалі, незважаючи на широке застосування технологічних факторів при вирощуванні культури, роль біологічного фактора буде лише зростати [12].

Унікальний біохімічний склад гречки забезпечує її продовольче, стратегічне, лікувальне і фармакологічне значення [1, 3, 15]. Для забезпечення населення продуктами харчування, створення повноцінних страхового і продовольчого фондів, військово-продовольче покриття споживчих і експортних запитів на зерно гречки є потреба у створенні і впровадженні у виробництво нових сортів із високими урожайними та якісними показниками [3, 15]. Першочергову роль відіграє також науково-обґрунтоване розміщення гречки у регіонах України. У селекції гречки, як і в інших сільськогосподарських культур, використовують як традиційні методи селекції (гібридизація, мутагенез, поліплоїдія, гетерозис) так і нові (культури ізольованих зародків і сім'ядолей, ембріогенна культура). Усі ці методи впливають на зміну параметрів захисно-приспосувального комплексу гречаних рослин, що є наріжним каменем у селекції гречки. Добір високопродуктивних рослин гречки відповідного морфологічного типу стабілізує популяцію і спрямований на оптимальне функціонування властивої для гречки адаптивності. Враховуючи специфіку гречки, як цінної круп'яної культури, генетичними донорами є лише ті алелі, які функціонують поза адаптивним геномом, мутантні гени, використання яких є закономірним для високоефективної селекції. Вивчення ключових аспектів селекційно-насінницької роботи із гречкою на Поділлі і окреслення шляхів її ефективності є основою наших досліджень.

Основний текст.

Підґрунтям для всебічного вивчення гречки, як культури на Поділлі, були дослідження започатковані О.С. Алексеєвою на Тернопільській селекційно-дослідній станції (1950-1955 рр.), а потім у Науково-дослідному інституті західних областей України (1956-1971 рр.). Результати із вивчення місцевих зразків, їх ідентифікація поставлені в основу кандидатської і докторської

дисертаційних робіт О.С. Алексеєвої.

Перші сорти відібрані із місцевих популяцій характеризувались невисокими технологічними показниками якості зерна: низькою масою 1000 зерен, вирівняністю, низькою плівчатістю, середньостиглі за строками дозрівання.

Пізніше було підтримано курс на крупноплідність, що призвело до деякого подовження вегетаційного періоду у нових сортів і зміни окремих ознак і властивостей. Зокрема, збільшення маси 1000 зерен призвело до зростання вирівняності зерна і плівчатості.

Пізніше у зв'язку із обранням О.С. Алексеєвої за конкурсом у Кам'янець-Подільський сільськогосподарських інститут (КПСГІ) вихідний матеріал для селекції було передано у інститут.

Науково-дослідну лабораторію по гречці при КПСГІ було створено наказом Міністерства сільського господарства СРСР № 276 від 22 серпня 1972 року. Основними напрямками її досліджень були: проведення теоретичних досліджень з селекції і насінництва гречки, створення сортів, удосконалення технології вирощування і збирання гречки. Саме з цього моменту фактично бере початок селекційно-насінницька робота з гречкою на Поділлі [1].

У грудні 1978 року рішенням № 63 колегії Державного комітету з науки і техніки при Раді міністрів СРСР Науково-дослідна лабораторія по гречці перетворена у Проблемну науково-дослідну лабораторію КПСГІ (наказ МСГ СРСР № 58 від 14.02.1979 року) з наступними напрямками наукової діяльності: створення високоурожайних, скоростиглих і холодостійких сортів гречки, розроблення і удосконалення технології вирощування гречки для Лісостепової і Поліської зон Української РСР.

Реорганізація КПСГІ у Подільську державну аграрно-технічну академію 1995 р. дала можливість створити на базі лабораторії Науково-дослідний інститут круп'яних культур (НДІКК) (наказ № 9 Міністерства сільського господарства і продовольства України від 16 січня 1997 року). НДІКК забезпечував наступні основні напрямки: проведення наукових досліджень з питань генетики, селекції і насінництва гречки, формування світової колекції

зародкової плазми роду *Fagopyrum*, розроблення агротехнічних методів, створення безвідходної технології вирощування і переробки гречки, впровадження наукових досягнень у виробництво, надання ефективної допомоги товаровиробникам в отриманні екологічно чистих продуктів харчування в умовах складного економічного становища.

У селекційному процесі працювали різні покоління селекціонерів, які вносили свої зміни у методіку селекційної і насінницької роботи з культурою, нагромаджено цінний досвід, вироблено певну специфіку характерну лише для сортів НДІКК ПДАТУ. До 2000 року окремі сорти гречки було створено на основі співпраці з іншими селекційними установами, як України так і країн близького зарубіжжя – Молдови.

Багаторічний досвід з формування світової колекції зародкової плазми роду Гречкових *Fagopyrum*, використання її зразків у селекційних програмах дозволило занести її до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять Національне надбання (Постанова Кабінету Міністрів від 22 вересня 2004 року № 1241).

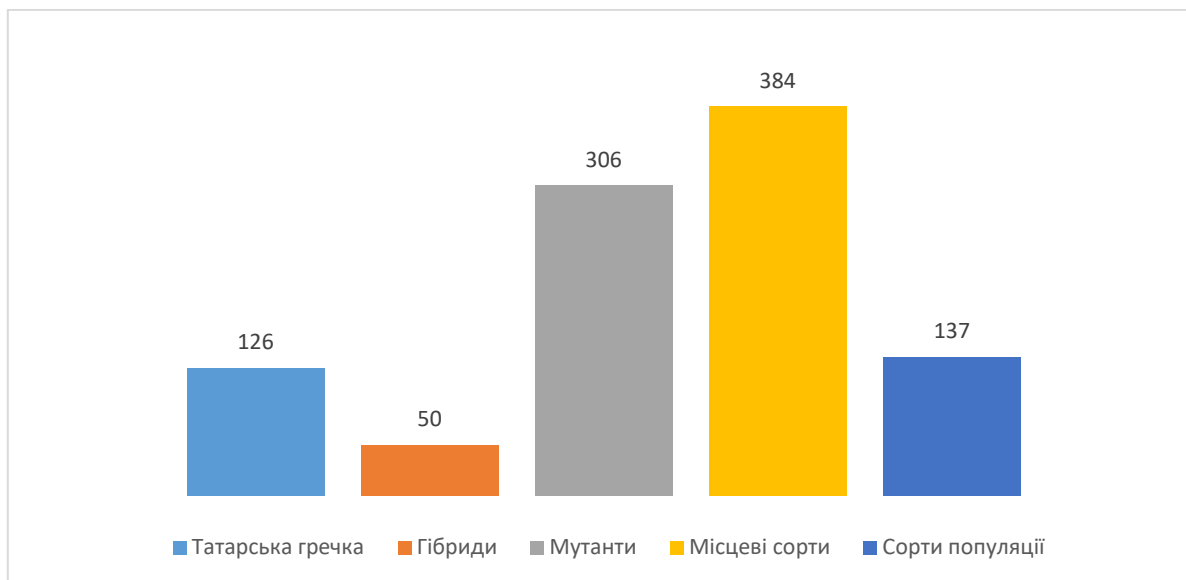
Для вивчення, збереження колекційних зразків у НДІКК ім. О. Алексєєвої створено спеціальне сховище із регульованим мікрокліматом і оскільки колекція відноситься до робочої з короткостроковим терміном зберігання зразків, то один раз у три роки поводять пересів окремої частини. Фахівці генофонду роду Гречкових *Fagopyrum Mill* працюють над створенням уніфікованих описів на колекційні зразки.

За понад 50-ну роботу в селекції гречки на Поділлі використовували різні методи добрів: від простого добору з місцевих сортів популяцій до складних схрещувань, використання експериментального мутагенезу і резистентних доборів різних типів складності.

У період від 1962 до 1998 років основними селекційними методами створення сортів гречки були різні види мутагенезів (радіаційний і хімічний, радіо-хімічний) доповнені доборами (масовим, родинним і родинно-груповим), а також відбори із місцевих популяцій. З 2000-х років й донині селекція гречки

на Поділлі проводиться шляхом доборів масового, групового і родинно-групового, а також гібридизації. Лінійка сортів останніх років створена саме цими селекційними методами.

Рисунок 1 - Розподіл зразків гречки різних видів у Національному надбанні на Поділлі

Авторська розробка

Одержано цінні сорти із високим рівнем урожайності, покращеними технологічними показниками якості зерна, придатні для весняних і проміжних посівів, розроблено подільську технологію вирощування гречки [4], біло-, червоно- і зеленоквіткові, ди- і поліплоїдні, стійкі до абіотичних і біотичних чинників середовища.

За цей час створено і впроваджено у виробництво 40 сортів гречки (таблиця 1).

Усі ці методи дали можливість створити велику кількість нового вихідного матеріалу, який широко використовується у селекційних програмах НДІКК ім. О. Алексєєвої.

Брак високоякісного насіння є однією із ключових причин зниження урожайності гречки.

Таблиця 1 – Сорти різних видів гречки подільської селекції

№ п/п	Сорт	Метод створення	Рік	
			передачі до ДС	районування
1.	Гречка їстівна: Радехівська поліпшена		1962	1964
2.	Вікторія	МД+перезап. +РГД	1964	1969
3.	Глорія	ГП+РД	1968	1973
4.	Аврора	ГП+БМД	1971	
5.	Аеліта	рад. мут.+РД	1972	1978
6.	Лада	рад. мут.+РД	1972	1979
7.	Орбіта	хім. мут.+РД	1973	
8.	Вікторія Подільська	РД	1974	1981
9.	Подольська	рад.хім.мут.+РГД	1977	
10.	Селена	хім.мут.+РД	1979	
11.	Асторія	НС+РД	1981	
12.	Діадема	НС+РД	1982	
13.	Галлея ⁸	рад. мут.+РД	1982	1986
14.	Енеїда	хім. мут.+БРД	1984	
15.	Космея	рад. мут. 15 М ₈ +РД	1987	
16.	Любава ³	МД	1989	1992
17.	Веселка ⁴	хім. мут.+РГД	1990	
18.	Омега ³	ІД+К _{госп}	1990	
19.	Зеленоквіткова 90	рад. хім. мут.+РГД	1990	1995
20.	Ніка	тетра+РГД	1991	
21.	Кара-Даг	рад. мут. 4 М ₅ +ІД	1991	1996
22.	Козачка ⁵	ГП+МД	1992	
23.	Подільська ⁶	РГД	1992	
24.	Степова ⁷	ГП+РД	1993	1998
25.	Зеленоквіткова 93	рад.хім.мут.+РГД	1994	
26.	Яна	РГД	1995	
27.	Мрія	хім. мут.	1995	
28.	Рада	К _{госп} +радіорез.	1996	
29.	Роксолана ⁹	рад. мут. +РГД	1996	2000
30.	Маліковська	рад. мут. +РГД+МД	1998	
31.	Рубра		2001	
32.	Єлена	ІД	2002	2005
33.	Малинка	НС+РД	2007	2010
34.	Перлина Поділля	НС+РД	2008	2011
35.	Квітнева	НС+РД	2009	2012
36.	Кам'янчанка	НС+РД	2016	2019
37.	Володар	РГД	2017	2020
38.	Подільська	РГД	2017	2022
39.	Перемога	РГД	2022	
40.	Гречка татарська: Калина	РГД	2018	2020

Умовні позначення: Методи добру:

МД – масовий добір; РГД – родинно-груповий добір; РД – родинний добір; БМД – багаторазовий масовий добір; БРД – багаторазовий родинний добір; ІД – індивідуальний добір; К_{госп.} – коефіцієнт господарський; ГП – гібридна популяція; НС – бекрос, насичувальні схрещування; рад. мут. – радіаційний мутагенез; хім. мут. – хімічний мутагенез; М₈- кількість років опромінення і покоління добору; радіорез. – радіорезистентність

Установи:

¹- НДІ землеробства і тваринництва західних областей України; ²- НДІ землеробства і тваринництва західних областей України; ³- Інститут землеробства УААН; ⁴- Миколаївська обласна с.-г. дослідна станція; ⁵- Всеросійський науково-дослідний інститут зернобобових і круп'яних культур; ⁶- Ялтушківська дослідна станція НДІ цукрових буряків УААН; ⁷- дослідна станція рису (м. Херсон); ⁸- НДІ зрошувального землеробства УААН; ⁹ – Аграрний університет Молдови.

Так суттєво зменшилась кількість виробників базового насіння гречки. Сучасне споживання гречаної крупи, на жаль, скоротилося до 3 кг/рік на людину, хоча за фізіологічними нормами для нормального функціонування організму людини воно має складати не менше 6,8 кг/рік.

Однією із основних умов підвищення урожайності гречки є посів її сортовим насінням. Вирощування у господарствах нерайонованих сортів є основною причиною зниження урожайності і валових зборів зерна. Нові сорти добре зберігають свої спадкові ознаки і властивості у ряді поколінь нащадків, однак у процесі розмноження і виробничого використання постійно втрачають свої господарсько-біологічні властивості і погіршуються. Сорти погіршуються внаслідок механічного засмічення і перезапилення з іншими сортами, розщеплення, появи хворих рослин і мутацій. Біологічне засмічення сортів гречки відбувається внаслідок природнього запилення. Тому при вирощуванні гречки різних сортів залежно від категорій (генерацій) насіння необхідно дотримуватись просторової ізоляції до 200 і 300 метрів. Розщеплення виникає у сортів гібридного, а мутації – у сортів мутаційного походження. Новоутворення що виникають стають сортовими домішками [6, 12].

Насінництво нового сорту гречки лише тоді буде на належному рівні, коли цей сорт не лише не втратить своїх властивостей, але й покращить у процесі роботи свої господарські властивості [5, 15].

Господарства, що мають ліцензійні договори, вирощують насіння базове і генеративних категорій у кількостях необхідних для забезпечення потреби а також для проведення своєчасної сортозаміни і сортооновлення. У процесі розмноження і пересіву насіння у господарстві при несприятливих погодних умовах, низької технології виробництва, неправильного розміщення гречки після попередників, відбувається погіршення якостей сорту, проходить засмічення

насіння важко відокремлюваними культурними рослинами і бур'янами, знижується урожайність. Порядок і строки сортооновлення і сортозаміни визначають управління розвитку агропромислового комплексу та земельних відносин за пропозицією науково-дослідних установ. Існує певний порядок сортооновлення гречки у господарствах різних форм власності.

Основним завданням при вирощуванні базового насіння є збереження усіх цінних господарсько-біологічних властивостей і ознак сорту. Насіння повинно бути крупне, з високою енергією проростання, схожістю і великою масою 1000 насіння, здоровим і не пошкодженим шкідниками і не травмованим, відповідати державним стандартам на насіння [6, 9, 10, 11, 15].

Ідентифікація гречаних рослин у польових умовах проводиться за комплексом морфологічних, псевдоякісних і якісних показників перелік яких формують відповідно до відмінності, однорідності і стабільності сортових ознак. Кожен із сучасних сортів за цими показниками має відповідний паспорт сорту виражених в одиницях облікування [5]. Оскільки у Державному реєстрі сортів рослин України, придатних до поширення на 2026 рік окрім гречки їстівної є сорти гречки татарської необхідним питанням є уточнення основних ідентифікативних ознак для повноцінної оцінки сортів за ВОС і ПСП [7, 8].

Одним із основних напрямів дослідження у селекції гречки є створення сортів з високим і стабільним комплексом біологічних і господарських показників з зниженим співвідношенням вегетативної і генеративної маси рослин. У гречки розрізняють сорти індетермінантного і детермінантного типів росту [15].

Сорти гречки звичайного типу (індетермінантного), у яких ріст і розвиток проходять паралельно, вважають нераціональними з точки зору культивування. Це пояснюється нескінченним ростом рослин, який пов'язаний із утворенням протягом усього вегетаційного періоду пагонів першого, другого і третього порядків, формування на них відповідних генеративних органів. Це результат перерозподілу рослиною пластичних речовин нагромаджених в процесі фотосинтезу та асиміляції традиційно сформований в процесі еволюції і

становлення виду як такого. Більшість традиційних сортів гречки подільської селекції характеризуються звичайним типом росту.

Поряд із сортами індетермінантного типу існують сорти детермінантного типу у яких ріст дещо сповільнений, а нагромадженні рослиною пластичні речовини спрямовані на користь плодоутворення та формування насіння, не зважаючи на змінні умови навколишнього середовища. Відомо, що ознака детермінантності контролюється кількома рецесивними генами, що обумовлюють ступінь закладання вузлів у генеративній частині пагону гречаної рослини. Основною маркерною ознакою детермінантності окрім обмеженого росту є закінчення пагонів усіх типів одинарною або подвійною китицею. Сорти цього типу мають компактний габітус рослини та швидкий темп дозрівання у порівнянні з сортами звичайної гречки. Рівний розподіл асимілянтів між вегетативною і генеративною сферами сприяє підвищеній стійкості рослин до вилягання. Зростання асиміляційної поверхні забезпечує більший розмір листя, а також сприяє позитивній реакції рослин на нестачу вологи та температурну депресію. У сортів детермінантного типу спостерігають вузьке співвідношення зерна до загальної біомаси у межах 1:2,5, у сортів звичайного типу воно становить 1:3-4,5. Наявність дрібних провідних пучків у гіпокотилі, тісно розміщених із дрібнопористою структурою є першопрчиною стійкості рослин до вилягання.

Вперше програма щодо створення сортів детермінантного типу була розпочата у 1976 році в Інституті сільського господарства і Північного Сходу НААН (м. Суми). Результатом цієї роботи був детермінантний сорт гречки Сумчанка. Найвищу урожайність цього сорту отримано у 1982 році на Вознесенській сортодільниці Миколаївської області (4,49 т/га), а у 1990 році було зафіксовано рекордний урожай гречки 6,88 т/га у цьому ж місці. Сумчанка стала цінним вихідним матеріалом для створення інших сортів детерів гречки: Крупинка, Іванна, Ювілейна 100, Ярославна, Селяночка, Сімка, Слобожанка [13].

Глибоке розуміння відмінних ознак між різними типами рослин гречки

умови виявлення сортів іншого типу їх видаляють і знищують або бракують увесь насіннєвий розсадник. Більша увага дослідників при вивченні сортів детермінантного типу прикута до проведення доборів у первинних ланках селекційного процесу та насінницької роботи у більшості випадків навіть негативному. Селекційна робота і насінництво сортів індетермінантного типу проводять за загальновідомою схемою, побудованою на основі добору за урожайними і якісними показниками, а також враховуючи стійкість до різних біотичних факторів.

Приєднання України до схем сортової сертифікації насіння із 2009 року і зміни на ринку насіння, які супроводять цей процес сприяють зростанню вимог щодо посівних якостей насіння, сортової чистоти посівів [9, 10, 11]. Діючі методики польового інспектування гречки в Україні [12] дещо відрізняються від міжнародної схеми сертифікації за методами визначення сортової чистоти, її норми, показниками просторової ізоляції сортових посівів, вимогами до попередників та необхідності постконтрольного тестування (грунтового контролю) в польових та лабораторних умовах [14, 17, 18].

Для визначення достовірності нового методу польового інспектування сортових насіннєвих посівів основних зернових культур проведено порівняльну оцінку методик визначення сортової чистоти за дійсною в Україні і розробленою на основі міжнародних вимог схемою ОЕСР.

Результати досліджень підтверджують більшу інформаційну об'єктивність методики, розробленої на основі схем ОЕСР порівняно із дійсною методикою, де сортова чистота насіннєвих посівів визначається оглядом по діагоналі поля визначеної кількості рослин залежно від виду. За новою методикою відповідно до схем ОЕСР передбачено огляд рослин на пробних ділянках розміром 10м².

Обов'язкове дотримання розроблених нових нормативів відповідно до вимог схем ОЕСР для насінницьких посівів створить необхідні умови, щоб не допустити небезпеки засмічення посівів іншими видами гречки, забезпечить відсутність переzapилення посіву пилком інших сортів чи видів.

Таблиця 2 - Оцінка методик польового інспектування посівів гречки

Показники	Методики діючі в Україні	Відповідно до схем сертифікації ОЕСР
Строк проведення польового інспектування	50-60% насіння на рослинах дозріє і має темне (характерне) для сорту забарвлення Початок повної стиглості насіння основної маси рослин	масове цвітіння-формування плодів
Польове інспектування (апробація)	із площі до 100 га по діагоналі поля у 100 точках із розрахунком щоб він мав не менше 500 рослин, а для РД і РР відбір із тієї ж площі 2 снопів за двома діагоналями	однієї ділянки становить 20 м ² , а їхня кількість – не менше 10 для площі висіву до 10 га. Загальна кількість обстежених рослин – близько 100 тис. на 10 пробних ділянках площею 200 м ² .
Просторова ізоляція між посівами, метрів	200 від посівів інших сортів гречки	БН – 400 СН - 250
Максимальна кількість рослин, що не відповідають ознакам сорту	ОН, ЕН, - 3 РН - 5	кількістю нетипових рослин на 30 (для добазового й базового насіння) чи на 10 м ² (для сертифікованого насіння). БН - 1 рослина на 30м ² СН – 1 рослина на 10м ²
Засмічення важковідокремлюваними культурними рослинами %	РН: менше 2% пшениця, ячмінь	Не допустима
Засмічення важковідокремлюваними бур'янами (редька дика, гречка татарська)	РН перевищує 1%	Не допустима
Гранична площа, для огляду рослин, га	100	10
Кількість пунктів для огляду рослин (не менше)	100	20
Кількість рослин, стебел, оглянутих рослин на одиниці площі (не менше)	500	10 пунктів по 100 рослин
Типовість (сортова чистота, %)	ОН, ЕН – 97 РН 1-3, - 95; РНн - 93	ДН, БН, СН ₁₋₃ 99 СН ₄ і нижче 98
Вологість, %	14	14-15,5

Авторська розробка

Поліпшення технологічних методів ведення насінництва, зокрема сертифікації його шляхом інспектування сортових посівів за різними категоріями (добазове, базове, сертифіковане), вдосконалення методів визначення посівних якостей насіння гречки дасть можливість оперативно і адекватно реагувати на попит, потреби виробництва, що важливо за нинішньої економічної ситуації [17].

Науково-дослідний інститут круп'яних культур ім. О. Алексєєвої Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», занесено до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва на 2026 рік як виробника добазових категорій насіння сортів гречки. ЗВО «ПДУ» проводить інспектування насінневих ділянок розсадників розмноження 1 і 2-го років нових високопродуктивних сортів гречки власної селекції, занесених у Державний реєстр сортів, що є придатними для поширення на території України. Інспектування насінневих посівів проводиться сертифікованими інспекторами за новими методиками і схемами сертифікації ОЕСР.

Проведення польового інспектування насінницьких посівів за схемами сертифікації ОЕСР дасть можливість виробникам насіння створити необхідні передумови для отримання більш кондиційного насіння.

Висновки: Було розглянуті результати багаторічної селекційно-насінницької роботи з гречкою на Поділлі, яка дає можливість отримати високоврожайні, конкурентоспроможні сорти, наділені стійкістю до біотичних і абіотичних факторів середовища. Для збільшення посівних площі під культурою необхідними заходами є: загальнодержавна програма підтримки культури, а також популяризація здорового харчування особливо серед молодого покоління і обов'язкове розширення лінійки продуктів із різних видів гречки (цукерки, пиво, каші швидкого приготування, випічка). Для покращення насінницької роботи необхідною є всебічна підтримка насінневих господарств і науково-дослідних центрів, а також суворе заборона імпорту гречки в Україну. Порівняння методик інспектування сортових посівів культури свідчить про те, що схеми сертифікації ОЕСР забезпечать можливість отримання насіння більш високих посівних кондицій.

Література.

1. Алексеєва О.С., Тараненко Л.К., Малина М.М. Генетика, селекція і насінництво гречки: Навч. посіб. Київ. 2004. 213 с.
2. Аверчев О.В., Фесенко Г.О., Гончарський І.Л. Сучасні тенденції та перспективи вирощування гречки в Україні та світі. Матеріали міжнародної наукової конференції «Наукове забезпечення технологічного прогресу ХХІ сторіччя». (Чернівці, 1 травня 2020 р.). Том 1. С.77-80.
3. Бегей С.В., Шувар І.А. Проміжні посіви в інтенсивному землеробстві: навч. посібник. Львів, 1992. 104 с.
4. Бурдига В.М. Подільська технологія вирощування гречки. Агрономія Сьогодні. 07 серпня 2017. Режим доступу: <http://surl.li/tnrdn>
5. Вільчинська Л.А., Лещук Н.В., Ночвіна О.В., Свиначук О.В., Сидорчук А.І., Курочка Н.В. Комплексна оцінка морфологічних та господарсько-цінних характеристик сортів гречки їстівної (*Fagopyrum esculentum* Moench). *Plant varieties studying and protection*. 2023. Том 19, Випуск 2, С. 81-92 <https://doi.org/10.21498/2518-1017.19.2.2023.282549>
<https://journal.sops.gov.ua/article/download/282549/279784?inline=1>
6. Мазур О. В., Мазур О. В., Лозінський М. В. Селекція та насінництво польових культур : навчальний посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 348 с.
7. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернових, круп'яних та зернобобових на придатність до поширення в Україні / за ред. С. О. Ткачик. Київ: Нілан-ЛТД, 2014. 82 с. URL: <https://sops.gov.ua/uploads/page/5a5f4147d3595.pdf>
8. Методика проведення експертизи сортів гречки їстівної (*Fagopyrum esculentum* Moench) на відмінність, однорідність і стабільність. / за ред. С. О. Ткачик. 2-ге вид., випр. і доп. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2016. С. 129–140. URL: <https://sops.gov.ua/uploads/page/5b9233c047623.pdf>
9. Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості. Технічні умови: ДСТУ 2240-93 [Чинний від 1994-07-01]. К.: Держстандарт України, 1994. 73 с. (Держстандарт України).

10. Насіння сільськогосподарських культур. Терміни та визначення: ДСТУ 2949-94 [Чинний від 1994-01-01]. К.: Держстандарт України, 1994. 49 с. (Держстандарт України).

11. Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості: ДСТУ 4138-2002 [Чинний від 2004-01-01]. К.: Держспоживстандарт України, 2003. 173 с. (Держспоживстандарт України).

12. Посібник для аудиторів із сертифікації насіння / Б. В. Дзюбецький та ін. Дніпро: Роял Принт, 2018. 300 с.

13. Страхоліс І.М. Створення детермінантних сортів гречки. *Талановита організатор, вчена-практик, педагог*: Матеріали круглого столу, Київ, 16 квітня 2024р. / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти і техніки, МОН України, ЗВО «ПДУ». Вінниця. ТВОРИ, 2024. С. 183-186.

14. Схеми ОЕСР сортової сертифікації або контролю насіння, призначеної для міжнародної торгівлі https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-19#n1148 966_006-19 від 30.04.2020 р.

15. Тараненко Л.К. Принципи, методи і досягнення селекції гречки (*Fagopyrum esculentum Moench*): монографія / Л.К. Тараненко, О.Л. Яцишен. Вінниця. 2014. 224 с.

16. Тригуб О. В., Ляшенко В. В., Чайка Т. О. Гречка як важливий складник екологоорієнтованих підходів до збереження і розвитку агроєкосистем. Екологоорієнтовані підходи відновлення техногенно забруднених територій і створення сталих екосистем : колективна монографія / за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава: ПП Астроя, 2022. С. 73–85. <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/12070>

17. OECD SEED SCHEMES. OECD Schemes for the Varietal Certification or the Control of Seed Moving in International Trade // Paris. 2017. – 167 Д. // URL: <http://www.oecd.org/tad/code/oecd-seed-schemes.pdf>.

18. Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Buckwheat (*Fagopyrum esculentum Moench*) (TG /278/1, UPOV). Geneva: UPOV, 2012. 27 p. URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg278.pdf

Abstract: *The key aspects of breeding and seed work with buckwheat in Podillia were analyzed. The distribution of samples of the collection of the genus Fagopyrum Mill of the National Heritage is indicated. The main assortment of varieties of Podillia selection from the time of its inception to the present day is studied, the methods of their creation and the partners who participated in their creation and zoning are established. A scheme for seed production of varieties of determinate and determinant growth types is developed. A comparison of traditional and modern methods of inspecting varietal crops of the crop is carried out. The inspection methods use and OECD certification schemes in seed production of the crop will create the necessary prerequisites for obtaining seeds of higher sowing conditions. The main conclusions are formulated that will increase the efficiency of breeding and seed work with buckwheat.*

Keywords: *selection, seed production, selection, seed production scheme, buckwheat.*

Статтю надіслано 29.01.2026 р.